

Міністерство освіти і науки України
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до самостійної роботи з дисципліни
«Українська мова за професійним спрямуванням»
для студентів спеціальності
161 «Хімічні технології та інженерія»

Затверджено на засіданні кафедри
української мови та мовної підготовки
іноземних громадян
Протокол № 8 від 9 вересня 2020 р.

Методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» для студентів спеціальності 161 «Хімічні технології та інженерія» / уклад: І. В. Мілева, М.О.Ходаківська – Харків: ХНУБА, 2020. – 38 с.

Рецензент Т.В. Креч

Кафедра української мови
та мовної підготовки іноземних громадян

ВСТУП

З урахуванням мовної ситуації в Україні й законодавчо визначених функцій української мови і мов національних меншин державна мовна політика сьогодення спрямована на поширення української мови в усіх сферах спілкування, зокрема й професійного. На часі важливо розробити практичні завдання, що б допомагали сучасному студенту, який має намір опанувати основи менеджменту, а також публічного управління та адміністрування, вивчати українську мову у векторі комунікативного процесу.

Методичні рекомендації розраховані насамперед на самостійну (позааудиторну) роботу студентів. Запропоновані теми охоплюють той матеріал, який студенти можуть опрацювати не в аудиторії під керівництвом викладача, а самостійно у зручний час, адже завдання зазвичай передбачають витрату немало часу й творчий підхід.

Підготовка запропонованих методичних рекомендацій зумовлена браком навчальної літератури, оскільки, хоча й навчальною програмою виділено чимало годин на самостійну роботу, немає достатньо джерел, у яких би повно й раціонально були подані завдання для самостійної роботи студентів спеціальності 161 «Хімічні технології та інженерія».

Розробка й систематизація запропонованих завдань зумовлені такими чинниками: розширення сфери мовознавчих досліджень, зміни в „Українському правописі”, необхідність розвитку комунікативних навичок, „наступ” жаргонізованої мовної сфери тощо.

Мета навчання полягає не лише в теоретичних знаннях щодо мовного законодавства, основних положень Концепції державної мовної політики, а й у свідомому практичному оволодінні українською літературною мовою, здебільшого у сфері професійного й наукового спілкування, в умінні реалізувати мовні навички не лише в писемній, а й усній формах, у здатності користуватися науковою, довідковою літературою, а також складати власні основні форми наукового мовлення.

Важливо підтримати думку мовознавців про те, що одна з важливих проблем нашого суспільства – це проблема української мови у вищій школі. Для студентів закладів вищої освіти, зокрема й спеціальності 161 «Хімічні технології та інженерія», важливо не лише виробити навички вільного володіння державною мовою у професійній сфері, а й звернути увагу на наукове бачення мови як системи. Тому необхідно зосередитися на фахових терміносистемах, професійній фразеології, на шліфуванні культури мовного спілкування, етикеті професійної комунікації тощо.

Матеріали підготовлені згідно з вимогами нового навчального процесу і створені з урахуванням результатів наукового опису різних ділянок мовної структури, які має в своєму розпорядженні українське мовознавство.

ТЕМА 1 ПОНЯТТЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ. ВИДИ МОВНИХ НОРМ

Мета: формування уявлень про особливості сучасної української літературної мови, українсько-російського білінгвізму, знайомство з Концепцією державної мовної політики, удосконалення знань про норми української мови, їхні види.

Основні поняття й терміни: Конституція України, Концепція державної мовної політики, мовне законодавство, мовна ситуація в Україні, білінгвізм (суржик), мовні норми.

1. Пригадайте й запишіть, коли в Україні державною писемною була чужа за походженням мова. З якими подіями це було пов'язане?

2. Прочитайте 10 статтю Конституції України. Чи внесли б ви якісь зміни? Обґрунтуйте думку.

Стаття 10. Державною мовою в Україні є українська мова.

Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України.

В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України.

Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування.

Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом.

3. Прочитайте розвідку Андрія Полякова «Порівняння мовного законодавства деяких європейських країн та України». Доповніть її інформацію про непростий стан мови в інших державах. Висловіть власні міркування про стан української мови в країні.

***

Питанням захисту рідної мови опікуються в багатьох країнах, закріплюючи на законодавчому рівні статус державної мови і норми її використання.

Розгляньмо приклади мовного законодавства деяких країн і порівняймо їх із чинними нормами в Україні.

Естонія

Після здобуття незалежності перед Латвією, Литвою та Естонією постало завдання подолати росифікацію, що її зазнали ці країни під час радянської окупації. Це завдання втілювалося у законодавстві балтійських країн. Зокрема, в Естонії перший закон про мову, ухвалений у 1989 році, мав перехідний характер. Він ставив за мету тимчасово закріпити принцип естонсько-російського білінгвізму, що на той момент було важливим кроком для підвищення статусу естонської мови. Наприклад, закон закріпив право клієнтів

і споживачів сфери послуг обирати мову обслуговування, що на практиці змушувало одномовних російськомовних жителів вивчати естонську.

У 1995 році було ухвалено новий закон про мову, в якому естонську мову визнано єдиною державною, а всі інші мови вважають іноземними.

Польща

Польська Республіка, хоч і була позбавлена самостійності у зовнішній політиці під час перебування в соціалістичному „таборі”, але не втрачала незалежності, а польська ідентичність не підлягала сумніву. До того ж це одна з найбільш моноетнічних країн Європи – 96,74% населення, згідно з переписом 2012 року, ідентифікували себе як поляки. І тим не менше, тут існує закон „Про польську мову”, який проголошує захист польської мови та її популяризацію у світі. Звісно ж, польську проголошено єдиною державною мовою. Зазначено, що всі назви товарів і послуг, пропозицій, гарантійних умов тощо слід надавати польською мовою. Також польською повинні бути всі написи в публічних інституціях і в громадському транспорті. Закон визначає повноваження Ради польської мови, яка не менше ніж двічі на рік звітує Сейму та Сенату про стан захисту польської мови.

Франція

Здавалося б, французам не варто хвилюватися про рідну мову – мову світової літератури та науки. Втім, і в цій країні діє закон про використання французької мови. Зокрема, у ньому зазначено, що використання французької мови є обов'язковим для оголошень, презентацій, інструкцій до товарів, письмової, усної чи аудіовізуальної реклами. Крім того, всі написи й оголошення, розміщені на вулицях та в громадському транспорті, мають бути французькою мовою.

Україна

А що ж у нас? У нас досі діє сумнозвісний закон „Про засади державної мовної політики”. Сам текст закону – взірць неприхованого маніпулювання. Наприклад:

„Тести для зовнішнього оцінювання якості освіти укладають державною мовою. За бажанням особи тести надають у перекладі на регіональну мову або мову меншин...” (Ст. 20);

„Результати науково-дослідних робіт оформлюють державною, регіональною мовою або мовою меншин, іншою мовою – за вибором виконавців робіт” (Ст. 21);

„Рекламні оголошення, повідомлення та інші форми аудіо- і візуальної рекламної продукції виконують державною мовою або іншою мовою на вибір рекламодавця” (Ст. 26)

І так майже в кожній галузі суспільних відносин, які регулює закон, трапляються ці „або”, які перетворюють закон на відверту шизофренію. Адже з таким самим успіхом законодавець міг написати просто „будь-якою мовою”, а сам закон назвати законом про відмову від будь-якої державної політики.

Попри те, що ще в 2014 році Верховна Рада проголосувала за скасування цього „закону Колесніченка-Ківалова”, він досі успішно діє. А якщо ми

порівняємо його з відповідним законодавством країн Балтії, то дійдемо невтішного висновку: на законодавчому рівні у нас взагалі відсутня стратегія формування політичної нації на ґрунті української мови. І поки цей горезвісний закон не скасовано, годі сподіватись, що ми рухаємося тим шляхом, який пройшли країни Східної Європи. У кращому випадку ми не рухаємося взагалі, у гіршому – чекаємо лише нагоди, щоби повернутися до колоніального статусу.

4. Прочитайте відроджувані синоніми, які становлять власне українські слова, що були призабуті, але останнім часом їх почали активно використовуватись. Які з них Ви вживаєте? Як Ви ставитеся до таких „відроджених слів”?

Бігун – полюс, валіза – чемодан, відсоток – процент, водограй – фонтан, двірць – вокзал, двозвук – дифтонг, двоспів – дует, книгозбірня – бібліотека, летовище – аеропорт, мапа – карта, оплески – аплодисменти, підсоння – клімат, поземний – горизонтальний, прямовисний – вертикальний, поступ – прогрес, рівнобіжний – паралельний, робітня – майстерня, світлина – фотокартка, середник (розділовий знак) – крапка з комою, хідник – тротуар, часопис – журнал, чинник – фактор.

5. Перепишіть текст, зважаючи на орфографічні й пунктуаційні норми.

Хімічна промисловість використовує воду (у,в) величезних кількостях (і,й) для найрізноманітніших цілей що пояснюють комплексом ці(н,нн)их властивостей води її доступністю (і,й) зручностями застосува(н,нн)я.

У ряді виробництв вода служить сировиною (і,й) реагентом що безпосередньо бере участь в основних хімічних реакціях наприклад у виробництві водню (у,в) різні способи (у,в) виробництві сульфатної та нітратної кислот із відповідних газів (у,в) виробництві соди натрію калію та кальцію г(і,и)дроксидів (у,в) різноманітних процесах г(і,и)дратації та г(і,и)дролізу. У багатьох виробництвах хімічної металургійної харчової (і,й) легкої промисловості воду використовують як розчинник твердих рідких (і,й) газо(подібних) речовин. Часто її застосовують для механічного промивання газів (і,й) твердих матеріалів із яких вона вимиває забруднення. Застосовують воду для пульсації сипучих матеріалів (у,в) разі їхнього збагаче(н,нн)я флотацією (і,й) іншими мокрими засобами а також (і,й) (у,в) процесі хімічного перероблення. (У,в) (у,в)сіх зазначених прикладах воду застосовують безпосередньо для технологічних цілей. (У,в) набагато більших розмірах використовують воду як теплоносій. Водною охолоджують реакційні ма(с,сс)и нагріті (у,в) результаті екзо(термічних) процесів. Водяну пару або нагріту (не)рідко перегріту воду застосовують для нагрівання взаємо(діючих) речовин для прискорення процесу або компенсації витрат теплоти (у,в) ендо(термічних) реакціях. Для тепло(обміну) між реакційними масами (і,й) водою застосовують різноманітні тепло(обмінники) холодильники (і,й) нагрівачі (у,в) яких теплота передається іноді під час безпосереднього зіткнення води з матеріалами а

частіше через стінки до рідко(фазових) або газо(фазових) речовин. Сучасні підприємства витрачають величезні кількості води що вимірюються на великих 7 комбінатах мільйонами кубічних метрів на добу.

Форма контролю: контрольна робота.

ТЕМА 2 ОСНОВИ КУЛЬТУРИ МОВИ. СЛОВНИКИ В ПРОФЕСІЙНОМУ МОВЛЕННІ

Мета: формування уявлень про основні критерії культури мовлення (правильність, логічність, точність, чистота, змістовність, естетичність тощо) та правильність як критерій, що регулює норми на всіх структурних рівнях, удосконалення вмінь усного й писемного етикетного спілкування, вироблення навичок роботи зі словниками.

Основні поняття й терміни: критерії культури мовлення (правильність, логічність, точність, ясність, доступність, виразність, естетичність, доречність, змістовність), словник.

1. Заповніть таблицю, правильно встановлюючи відповідність: 1) назва критерію культури мовлення; 2) тлумачення (визначення) критерію. Запишіть приклади порушень критеріїв культури, спостерігаючи за мовленням студентів.

Критерії	Визначення	Приклади порушень
Правильність	Зрозумілість мовлення для адресата	<i>П'ятдесяти</i> , а не <i>п'ятидесяти</i> , у слові <i>навчАння</i> наголошений другий склад, а не третій.
Точність	Використання різноманітних мовних засобів	
Логічність	Дотримання мовних норм	
Виразність	Повне розкриття думки без зайвих слів	
Змістовність	Відповідність засобів мови меті й умовам спілкування	
Доречність	Правильність смислових зав'язків між словами	
Естетичність	Уникнення ненормативних	

	елементів	
Ясність і доступність	Добір слів з метою найточнішою передачі змісту висловлювання	
Чистота мови	Неприйняття літературною мовою образних для людини мовних засобів	

2. Прочитайте текст. Визначте наявні помилки. Схарактеризуйте текст щодо дотримання всіх критеріїв культури мовлення (правильність, точність, логічність, доступність, виразність, змістовність тощо). Який критерій порушено найчастіше?

Хімічні технології та інженерія

Світова хімічна промисловість потребує спеціалістів із сучасним рівнем знань, які забезпечать подальший стрімкий розвиток багатьох її галузей. Інженери-хіміки – фахівці в області хімічної технології, що мають всебічну високоякісну підготовку з дисциплін загальноосвітнього, гуманітарно-економічного, природничо-наукового циклів і дисциплін професійно-орієнтовного спрямування, а отже можуть працювати над розробкою та впровадженням нових або модернізацією, вдосконалення наявних технологічних потоків, здатні вивчати наукові проблеми різних та різноманітних виробництв, проводити науково-дослідні роботи направлені на удосконалення технологічних процесів та покращення якості кінцевої продукції. Випускники – фахівці з високими теоретичними знаннями та практичними навиками. Це спеціалісти, які сьогодні займають керівні посади на багатьох вітчизняних підприємствах, працюють в науково-дослідних інститутах, мають вагомні наукові здобутки.

3. Прочитайте словникові статті з реєстровим словом *конструкція*. Подумайте, з якого типу словника вони виписані.

1. КОНСТРУКЦІЯ, і, жін. 1. Будова, взаємне розташування частин машини, апарата, приладу тощо. *В районах землетрусів будують невисокі будинки особливої конструкції, здатні витримувати підземні поштовхи* (Фізична географія, 5, 2006, 106). 2. перев. мн. Споруди складної будови, а також окремі їх частини. *Міцність дерев'яних і металевих конструкцій з часом знижується, а залізобетонних — підвищується* (Наука і життя, 12, 2001, 15);

2. Конструкція конструкція

3. Конструкція, ж. лат. «побудова, складання». 1. Будова, взаємне розташування частин машини, апарата, приладу тощо; структура. 2. Споруди складної будови, а також окремі її частини. 3. Словосполука, якій властиві певні граматичні зв'язки, певна граматична будова.

4. Констру́кція, ж.

5. Конструкція [ко^унстру́кція].

4. Випишіть словникові статті з реєстровими словами *хімія, інженерія, технологія* зі словників різних типів (за вибором). Проаналізуйте зміст і структуру цих статей.

5. Складіть термінологічний словник за фахом (наприклад, словник хімічного технолога тощо).

Форма контролю: контрольна робота.

ТЕМА 3 ОСНОВИ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ

Мета: удосконалення теоретичних знань щодо українського правопису, вироблення навичок правильного письма, знайомство з новою редакцією українського правопису (2019 р.).

Основні поняття й терміни: український правопис, орфографічні норми, типи орфограм, пунктуаційні норми.

1. Підготуйте інформацію про основні зміни в новому українському правописі (2019 р.). На такі дві основні групи поділяють зміни? Висловіть свою позицію щодо змін в правописі.

2. Виконайте тестові завдання, звертаючи увагу на особливості орфографічних норм в українській мові.

1. Укажіть, у якому рядку всі слова пишуться з ь.

- а) брен..кіт, дон..ка, нян..ка, кобзар.., с..огодні;
- б) т..мяний, різ..бяр, радіст.., с..міх, корис..тю;
- в) снит..ся, косит..ся, лял..ці, виховател..ці, дівчинон..ці;
- г) кийв..кий, с..вято, тіл..ки, здаєт..ся, Натал..чин.

2. Укажіть, у якому рядку у всіх словах пропущено літеру е.

- а) п..ч..ніг, х..тренький, мат..мат..ка, тр..вога, к..п'яток;
- б) бр..ніти, бл..щати, л..ман, м..лькати, к..сіль;
- в) д..таль, д..р..вце, тихес..нько, к..рувати, д..путат;
- г) ц..тата, кор..чнюватий, крол..к, сл..вов..й, п..рій.

3. Виберіть рядок, у якому в усіх словах приголосні звуки подвоюються.

- а) буд..а, бравіс..імо, фін.., брут..о, бул...а;
- б) інтермец..о, барок..о, Ізабел..а, пен..і, Брюс..ель;
- в) клас.., ідил..ія, Апол..он, віл..а, андор..ський;
- г) Марок..о, ір..аціональний, Рус..о, Ват.., ман..а.

4. *Виберіть рядок, у якому всі слова слід писати з апострофом.*
- з..юрмитися, миш..як, верхів..я, п..єдестал, п..юре;
  - Б..єлгород, Захар..їн, Монтеск..є, Руж..є, В..язьма;
  - мавп..ячий, тьм..яний, з..ясувати, роз..яснити, пів..яблука;
  - голуб..я, подвір..я, бур..ян, довір..я, дит..ясла.
5. *У якому рядку в усіх словах відбулося спрощення приголосних?*
- тріснути, тижневик, контрастний, пестливий, улесливий;
  - рідкісний, ненависний, комендантський, якісний, захисний;
  - форпостний, пісний, кількісний, баластний, обласний;
  - улесливий, цілісний, серце, шелеснути, власний.
6. *Виберіть рядок, у якому в усіх словах подвоюється буква н.*
- електрон..ий, ешелон..ий, лимон..ий, колон..ий, однозмін..ий;
  - бездоган..ий, лавин..й, смажен..ий, левин..ий, освітлен..ий;
  - антен..ий, годин..ик, огнен..ий, страшен..ий, священ..ик;
  - олов'ян..ий, орлин..ий, зчеплен..ий, латун..ий, височен..ий.
7. *У якому рядку в усіх словах відбувається чергування у/в?*
- уголос, умирати, укусити, умова, указка;
  - урожай, уранці, усмішка, устигати, учитель;
  - учорашній, усякий, уперед, уміння, уночі;
  - умова, упоратися, указати, узимку, Ужгород.
8. *Укажіть рядок, у якому в усіх словах слід писати літеру е.*
- пр..стрій, пр..блуда, при..нишклий, пр..вілей, пр..язнь;
  - пр..міальний, п..р..дмістя, пр..д'явник, пр..милий, пр..года;
  - пр..мудрість, пр..стол, пр..дивний, пр..красний, пр..док;
  - п..р..дбачати, пр..гаряче, п..редній, пр..вітати, пр..з..нтація.
9. *Укажіть, у якому рядку всі слова пишуться з апострофом.*
- кар..єра, комп..ютер, б..юро, б..джет, куп..юра;
  - бар..єр, прем..єр, п..єса, інтерв..ю, п..юре;
  - інтер..єр, грав..юра, б..юрократизм, кур..єр, п..єдестал;
  - ф..юзеляж, ін..єкція, об..єкт, прем..єра, об..єктив.
10. *З'ясуйте, у якому рядку допущено орфографічну помилку:*
- бюджет, суб'єкт, Мольєр, компаньйон, комп'ютер;
  - Ньютон, мільярд, п'єса, краков'як, ін'єкція;
  - капюшон, об'єкт, кар'єра, прем'єра, порт'єра;
  - інтер'єр, гравюра, більярд, кур'єр, п'єдестал.
11. *Знайдіть рядок, у всіх словах якого на місці пропущених букв слід писати літеру о:*
- л..пух, с..кира, допом..гти, м..настир, перел..мити;
  - г..нчар, р..па, к..чан, б..гаття, г..рячий;
  - пр..світа, б..гатство, х..азяїн, к..місія, г..разд;
  - к..жан, г..лубка, р..зумний, перем..гти, р..бота.
12. *Визначте рядок, у всіх словах якого на місці пропущених букв слід писати літеру с:*
- ро..пис, вро..сип, ..цементувати, ..формувати, ро..чин;

- б) ..тискач, ..чепити, ро..кис, ..прожогу, ..пад;
- в) ..кат, ..ковзко, не..проста, бе..платно, ..хов;
- г) бе..крилість, ..сох, ..чавити, ..шити, ро..тин.

13. *Визначте, в усіх словах якого рядка слід писати літеру и:*

- а) бл..зенько, ос..литися, справ..длиний, д..ректор, зш..вати;
- б) дал..ч, неприм..ренний, зв..чайний, сп..нити, квіт..нь;
- в) зн..сти, ущ..мити, зат..кти, ос..ледець, ст..лити;
- г) кр..ниця, заст..лати, оц..нкований, відд..рати, бр..ніти.

14. *Виберіть рядок, у всіх словах якого на місці пропущених букв слід писати літеру і:*

- а) щ..лина, к..льце, г..рник, щ..тка, м..тла;
- б) щ..т, сн..п, ч..тко, ч..сто, ш..шкар;
- в) окр..п, заб..рати, слідоп..т, розк..ш, підп..рка;
- г) пог..дний, ш..стдесят, к..стлявий, скр..пка, гр..б.

15. *Виберіть рядок, у якому порушено правило правопису іноземних слів:*

- а) інститут, позиція, цирк, шифер, режим;
- б) коридор, графин, вимпел, кипарис, кит;
- в) мигдаль, миля, скипидар, сприт, шпиталь;
- г) калмик, кинджал, кiset, Мексика, ажиотаж.

16. *Знайдіть рядок, у якому допущено помилку в передачі російських власних назв українською мовою:*

- а) Пушкін, Бондарев, Гагарін, Бородіно, Нікітін;
- б) Чичиков, Цимлянське, Радищев, Углич, Титов;
- в) Сибір, Симбірськ, Синельников, Тихоміров, Твердохлебов;
- г) Сидоров, Лермонтов, Некрасов, Щепкін, Сергєєв.

17. *Виберіть рядок, у якому всі складні слова пишуться разом:*

- а) ново(будова), біло(сніжний), залізо(бетон), всюди(хід), вічно(зелений);
- б) перекоти(поле), південно(східний), життє(дайний), лісо(степ), густо(синій);
- в) жовто(гарячий), машинно(тракторний), північно(східний), темно(зелений);
- г) сніжно(білий), глухо(німий), хитро(мудрий), зло(ворожий).

18. *Виберіть рядок, у якому допущено помилку:*

- а) напіввідкритий, напів'ява, пів відра, пів держави, півавтомат;
- б) напівфабрикат, пів року, пів'яблука, півоберт, пів лимону;
- в) пів літра, пів огірка, пів Харкова, пів слова, півусміх;
- г) напів темрява, пів неба, пів Києва, пів вікна, півгодини.

19. *В усіх словах якого рядка в родовому відмінку однини слід писати літеру а:*

- а) листопад (опадання листя), сніг, Донець, інстинкт, ідеалізм;
- б) Луганськ, квітень, викладач, місяць, ураган;
- в) Дністер, інвентар, листопад (місяць), міліметр, ом;
- г) зошит, варіант, циферблат, ювілей, стіл.

20. *В усіх словах якого рядка в родовому відмінку однини слід писати літеру у:*

- а) інститут, варіант, зошит, вчитель, префікс;

- б) мармур, Дунай, старт, туризм, вітер;
- в) Ужгород, березень, посібник, стілець, комп'ютер;
- г) Київ, хліб, кінець, лиман, слід.

21. *Виберіть рядок, у якому всі подані в дужках слова набувають у словосполученні закінчення -а:*

- а) два (раз), чотири (оберемок);
- б) півтори (змiна), три (місяць);
- в) два (острів), два (озеро);
- г) півтора (зошит), три (рядно).

22. *З'ясуйте, у якому рядку всі прислівники пишуться разом:*

- а) за(видна), до(чиста), по(іншому), з(малку), по(осінньому);
- б) по(тиху), на(сухо), від(давна), з(далеку), по(просту);
- в) з(гарячу), по(малу), на(чисто), по(новому), по(твоєму);
- г) по(довгу), за(молоду), по(моєму), по(всякому), по(вовчи).

23. *З'ясуйте, у якому рядку всі слова пишуться окремо:*

- а) без(ладу), в(ногу), до(загину), на(бігу), на(дворі);
- б) на(відчай), на(льоту), на(мить), на(вшпиньки), на(скаку);
- в) без(відома), в(міру), до(вподоби), на(вибір), по(змозі);
- г) на(нівець), по(правді), по(черзі), уві(сні).

24. *Визначте, у якому рядку допущено помилку в правописі слова:*

- а) попідтинню, упритул, насамперед, повік-віків, будь-що-будь;
- б) вглиб, поодинці, рано-вранці, хоч-не-хоч, день у день;
- в) учвал, напам'ять, по-новому, сам на сам, раз-по-раз;
- г) чимскоріш, наопашки, по-дружньому, врешті-решт, всього-на-всього.

25. *Визначте, у якому рядку допущено помилку в правописі слова:*

- а) відмовився навідруб, сиділа допізна, мчав навскач;
- б) пропав без вісти, складено вчетверо, узяв забагато;
- в) з ним заодно, написано по-латині, видніється ген-ген;
- г) відклав на завтра, мені до вподоби, заходьте по одному.

26. *Позначте рядок, у якому всі сполучники пишуться через дефіс:*

- а) з(поза) хат, із(за) лісу, з(за) дерев;
- б) за(ради) миру, на(перекір) знегодам, залежно(від) обставин;
- в) по(серед) житла, з(перед) носа, по(під вікнами);
- г) на(прикінці) відпусток, з(над) річки, в(наслідок) чвар.

27. *Подумайте, у якому рядку допущено помилку:*

- а) ненавидіти, непокоїти, недочути, не слухати, не вчити;
- б) незчутися, нетямитися, не мріяти, недоїдати, не розуміти;
- в) нездужатися, не любити, нехтувати, недооцінювати, не здобути;
- г) неволити, не виконувати, не добачити, недолюблювати, не кохати.

28. *У словосполученнях якого рядка в перекладі українською мовою буде писатися суфікс -ськ-?*

- а) французские духи, рабовладельческий строй;
- б) гуцульские танцы, турецкие пейзажи;
- в) студенческое общежитие, киевские каштаны;

г) луганський завод, іракська нафта;

29. *Визначте рядок слів, у яких у перекладі українською мовою буде писатися префікс с-:*

а) збор, смьть, стереть, срабатываться;

б) списать, схватить, смотать, срубить;

в) спалить, склониться, сорвать, сказать;

г) сполоть, спроектировать, сфотографировать, стекать.

30. *Правильно написано всі імена по батькові в рядку:*

а) Васильович, Якович, Іллявна, Миколаївна, Гордіївна;

б) Юрієвич, Ігоревич, Валеріївна, Григоріївна, Георгєєвич;

в) Кузьмійвна, Олексійович, Федорович, Оксентійович, Валерієвич;

г) Борисович, Леонтієвич, Мусієвич, Мефодієвна, Миколайович.

2. Поставте розділові знаки в текстах.

ТЕКСТ 1

Бакалавр з хімічних технологій та інженерії може виконувати професійну роботу пов'язану з технологіями виробництва новітніх будівельних матеріалів і виробів високоякісного флоат-скла склоблоків триплексу архітектурно-будівельної цегли та каменю черепиці теплоізоляційних керамічних матеріалів полімернобітумних матеріалів екструзійних полістиролів базальтових теплозвукоізоляційних матеріалів конструкційно-теплоізоляційних блоків із ніздрюватих бетонів гарнітурів санітарної кераміки тротуарних бетонних плиток плиток для підлоги й облицювання сухих будівельних сумішей тощо а також роботу пов'язану з основами менеджменту маркетингу підприємництва в будівельній галузі. Бакалавр з хімічних технологій та інженерії може працювати у сферах бізнесу маркетингу та виробництва будівельних матеріалів і виробів.

Загальні компетентності спеціаліста з хімічних технологій та інженерії здатність розв'язувати спеціалізовані задачі та практичні проблеми під час професійної діяльності у галузі хімічних технологій та інженерії та будівельних виробництв або у процесі навчання

базові знання фундаментальних наук в обсязі необхідному для освоєння загальнопрофесійних дисциплін

базові знання в галузі хімічних технологій та інженерії та будівельних виробництв необхідні для освоєння професійно-орієнтованих дисциплін

базові уявлення про основи філософії політології які сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості схильності до етичних цінностей знання економіки розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку суспільства й уміння їх використовувати у професійній і соціальній діяльності

здатність до застосування знань на практиці

здатність до письмової та усної комунікації українською мовою

уміння працювати як індивідуально так і в команді

уміння ефективно спілкуватися на професійному та соціальному рівнях
потенціал до подальшого навчання
відповідальність за якість виконаної роботи.

ТЕКСТ 2

Вода найбільш аномальна речовина природи. Цей розхожий вислів пов'язаний з тим що властивості води багато в чому не відповідають фізичним законам яким підпорядковані інші речовини. Насамперед необхідно нагадати коли ми говоримо про природну воду усі судження повинні бути віднесені не до води як такої а до водяних розчинів різних фактично всіх елементів Землі. Дотепер одержати хімічно чисту воду не вдалося. Наприклад в одному з дослідів німецький хімік В.Ф. Кольрауш піддавав воду 42 циклам дистиляції підряд причому вода перебувала в посудині з якою вчений працював до цього досліді протягом 10 років. Отже можна було припустити що зі стінок посудини у воду яка випарюється нічого не перейде. Ступінь чистоти води одержаної в досліді Кольрауша й визначеної за електропровідністю виявився в 100 раз більшим ніж у монодистильованої один цикл дистиляції води. Але все-таки цю воду не можна назвати абсолютно чистою у дистилюваній воді відразу ж розчиняються гази земної атмосфери й імовірно все-таки частки стінок посудини. У воді є і «власні» домішки за звичайної температури з кожного мільярда молекул води утворюються два іони – H^+ і OH^- . Іон H^+ негайно приєднується до молекули води утворюючи іон гідроксонію H_3O^+ .

Існує і цілком обґрунтована думка про те що у воді крім іонів H^+ та H_3O^+ та OH^- відволікаючись від сторонніх домішок знаходяться і інші іони $H_9O_4^+$ і $H_7O_4^-$. За цією гіпотезою у воді відбувається реакція $H_9O_4^+ H_7O_4^- = 8H_2O$.

Не позбавлене підстави припущення деяких вчених-фізиків через асиметричне розташування електричних зарядів у молекулі води всі молекули зв'язані одна з однією кожний з іонів гідрогену однієї молекули притягає до себе електрони атомів кисню в сусідніх молекулах. І можна сказати усі молекули води зв'язані в одну просторову сітку тобто океан одна гігантська молекула. Але складові частини цієї макромолекули перебувають у постійних змінах залежно від зовнішніх умов температури тиску та ін. (Хімія і технологія води: навч. посіб.).

Форма контролю: контрольна робота.

ТЕМА 4 ПУБЛІЧНИЙ ВИСТУП ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ КОМУНІКАЦІЇ ПЕРЕКОНАННЯ

Мета: формування уявлень про риторику як науку про красномовство, вироблення навичок підготовки усного виступу з урахуванням об'єктивних і суб'єктивних чинників, удосконалення вмінь підготовки доповіді й публічного виступу, а також складання різних планів доповіді.

Основні поняття й терміни: виступ, доповідь, структура доповіді, інформаційна промова.

1. Прочитайте афоризми про вміння говорити. Чи згодні Ви з усіма висловами?

1. Красномовство – це мистецтво управляти розумом інших (Р. Тролон).
2. Справа не в слові, а в тоні, яким це слово сказане (В. Белінський).
3. Коли очі говорять одне, а язик – інше, досвідчена людина більше вірить першому (Р. Емерсон).

2. Познайомтеся з фрагментом доповіді, присвяченій питанням підготовки успішного виступу. Які три із запропонованих порад Ви б назвали найважливішими? Обґрунтуйте думку.

***

Для фахівців із соціальної, педагогічної роботи, соціальних менеджерів, для управлінських працівників сервісу різних рівнів та інших фахівців украй важливо опанувати основи усного монологічного мовлення як найбільш складного в системі усної мовленнєвої комунікації.

Наведемо кілька порад, що пропонують Бербель і Хайнц Швальбе в книзі „Особистість, кар'єра, успіх”.

1. Налаштуйтеся на аудиторію.
2. Спершу з'ясуйте, чи відповідає зміст Вашої промови інтересам аудиторії: якщо Ваші інтереси не відповідають її інтересам, спробуйте побудувати мости взаєморозуміння.
3. Тримайтеся під час виступу впевнено, демонструючи тверду переконаність у своїх словах.
4. Ваш погляд повинен бути спрямований на слухачів. У жодному разі не уникайте поглядів, спрямованих на Вас, і не дивіться в одну точку.
5. Перш ніж почати виступ, подивіться на аудиторію, начебто Ви хочете переконатися в тому, що вона готова до сприйняття Ваших слів.
6. Говоріть лише після того, як стане тихо
7. Починайте доповідь з короткого звертання до аудиторії, після якого має бути секундна (у разі потреби й більш тривала) пауза.
8. З перших же слів уважно спостерігайте за реакцією аудиторії.
9. Стежте за чіткістю мовлення, не говоріть занадто швидко й у жодному разі не говоріть монотонно.

10. Якщо Ви помітите, що частина аудиторії менш уважно слухає Вас, зверніть свій погляд у її бік, начебто Ви звертаєтеся саме до неї.

11. Якщо Ви помітили, що аудиторія втомилася, почніть говорити тихіше, а потім різко підвищити голос (але не настільки, щоб аудиторія відчула, що Ви хочете спеціально підбадьорити її).

12. Якщо Ви помітили, що слова, щойно сказані Вами, знайшли підтримку аудиторії, постарайтеся негайно розвинути порушену тему.

13. Коли Вам удалося домогтися позитивної реакції з боку аудиторії, перейдіть до головної теми виступу.

14. Провокаційні репліки також не повинні виводити Вас із рівноваги.

15. Не вступайте під час виступу в дискусії, навіть якщо з місць лунають провокаційні вигуки. Скажіть, що після виступу Ви охоче відповісте на будь-які питання. Цим Ви виграєте для себе час, щоб налаштуватися на дискусію.

16. У критичні, важливі моменти виступу необхідно говорити переконливо, упевнено, з акцентуалізацією кожного слова.

17. Намагайтеся нецікаві для аудиторії місця Вашого виступу підкріплювати очевидними прикладами.

18. Не робіть узагальнювальних висновків, не виправданих із раціонального погляду, навіть якщо Вам здалося, що аудиторія їх від Вас чекає.

19. У жодному разі не робіть вигляд, що промова дається Вам важко, що Ви втомилася чи в якісь моменти почуваєте себе непевно.

20. Закінчивши виступ, не забудьте подякувати присутнім за увагу.

3. Прочитайте фрагмент доповіді. Доповніть необхідними структурними частинами. Дайте заголовок.

***

... Майстерність усного монологічного мовлення приходить з досвідом. Не маючи достатнього досвіду виступів, люди нерідко недооцінюють свої можливості, не володіють належною мірою психологічно доцільними й риторично ефективними мовними прийомами й тактиками. Ось деякі причини, що викликають скутість оратора:

1. Надмірне занурення у власні переживання. Щоб виключити чи послабити цю перешкоду, фахівці рекомендують сконцентрувати свою увагу на змісті висловлювання, переконуючи себе при цьому: „Позиція, подана мною, важливіша за мою особу”. Але для цього як мінімум треба мати чітку, продуману позицію.

2. Недооцінка власних можливостей. Варто змусити себе повірити, що підготовленість до виступу прекрасна, зібраний за темою матеріал інформативний і повинен вплинути на слухачів.

3. Недостатність досвіду. Протидія тут одна: накопичувати досвід. Рекомендують використовувати будь-яку можливість для розвитку своєї комунікативної компетенції загалом: виступати частіше на семінарах, вступати в дискусії про спорт, політику, культуру й на інші теми, особливо в дружньому колі.

4. Помилкова оцінка слухачів. Деякі молоді оратори схильні бачити в будь-якій негативній реакції аудиторії упереджене ставлення до них. Іноді це справді так, але здебільшого аудиторія нейтрально чи доброзичливо ставиться до оратора, особливо початківця. Тому необхідно привчити себе бачити в слухачах не злих цензорів, а розуміючих партнерів.

5. Спогади про провал...

Зверніть увагу!

Етапи роботи над доповіддю:

1. Добір і вивчення основних джерел за темою (як і під час написання реферату рекомендується використовувати не менше 8 – 10 джерел).
2. Складання бібліографії.
3. Обробка та систематизація матеріалу.
4. Підготовка висновків і узагальнень.
5. Розробка плану доповіді.
6. Написання.
7. Публічний виступ з результатами дослідження.

4. Підготуйте інформаційну промову (3 – 5 хв.). Обґрунтуйте актуальність обраної теми. Використовуйте у вступі прийоми залучення уваги аудиторії. Продумайте заключні фрази промови. Складіть і повідомте аудиторії план промови. Урахуйте, що Ваша аудиторія – слухачі групи.

Орієнтовні теми для інформаційної промови

1. *Особливості мовленнєвої поведінки доведення власної теорії.*
2. *Формування власного іміджу інженера.*
3. *Мовленнєвий етикет у ділових відносинах.*
4. *Державна політика щодо пропагування національної культури та мови.*
5. *Етика доведення дискусійних досліджень.*
6. *Комунікативна політика держави в контексті посилення суспільного впливу.*

Схема самооцінки інформаційної промови

1. Тема і мета. Цікава? Доречна? Актуальна?
2. Виступ. Чи цікавий? Чи використані прийоми залучення уваги? Чи не занадто довго?
3. Головна частина. Чи продуманий план? Чи весь матеріал стосується справи? Чи достатньо прикладів? Чи коректний зміст? Чи досягнуто мету?
4. Висновки. Зрозуміло? Чи є узагальнення сказаного?

5. Вимова. Чи впевнений промовець у собі? Чи правильна його поза? Жести? Чи вдалих темп мовлення? Чи є контакт з аудиторією? Чи є мовні помилки?

Пам'ятка

„Інформаційна промова з першого до останнього слова – продукт обдуманого плану. Досягти того або того можна, якщо вона побудована із урахуванням інтересів слухача, на доцільному сполученні елементів нового й старого, конкретна в деталях і загалом, якщо вона підтримує відчуття поступального руху, використовує моменти конфліктно-драматичного порядку, створює в аудиторії ефект наростання, очікування, що закінчується розв'язкою.

Виступ слід організувати й опрацювати так, щоб він викликав увагу, зацікавлював, пояснював наміри оратора. Головна частина промови повинна розвиватися за певним планом і з урахуванням тематичного завдання, складу аудиторії й обстановки. У прикінцевій частині ще раз пояснюють поставлену мету, піднімають на вищий щабель інтерес слухачів, підкреслюють мету виступу” (П. Сопер).

Форма контролю: публічний виступ.

ТЕМА 5

ДІЛОВІ ПАПЕРИ В ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ

Мета: знайомство з державним стандартом України, формування загального уявлення про основні види ділових паперів, вироблення навичок складання деяких ділових паперів, які найчастіше використовуються під час професійної діяльності (заява, автобіографія тощо).

Основні поняття й терміни: національний стандарт, реквізити, заява, автобіографія.

1. Прочитайте інформацію про національний стандарт України. Додайте відомості про склад реквізитів.

Національні стандарти – державні стандарти України, прийняті центральним органом виконавчої влади з питань стандартизації та доступні для широкого кола користувачів. Важливе завдання нинішнього етапу – спрощення роботи з документами, прискорення їх складання та оформлення. Цій меті служили затверджені стандарти системи організаційно-розподільчої документації: ГОСТ 6.38-72 (Основні положення) та ГОСТ 6.39-72 (Формуляр-зразок). Постановою Держкомітету стандартів СРСР від 27.03.90 № 622 замість цих ГОСТів введено в дію з 01.01.91 ГОСТ 6.38-90*. Він являє собою єдині, науково обґрунтовані правила підготовки та оформлення документів. Введення таких правил створює необхідні передумови для більш детальної уніфікації

документів, що у свою чергу буде сприяти використанню їх в автоматизованих системах управління.

Стандарти встановлюють найбільш загальні правила складання документів, а також регламентують машинописне оформлення їх окремих реквізитів. Організаційно-розпорядча документація розвивалася півстоліття стихійно, що потягло за собою виникнення безлічі видів і різновидів документів, використання різних варіантів оформлення окремих реквізитів. Тому вона особливо потребувала стандартизації.

Реквізитами називають елементи, з яких складаються документи. Сукупність реквізитів і становить формуляр документів. Він залежить від його призначення, конкретного змісту. До елементів документів належать дата, підпис, адреса, заголовок та ін., а також текст.

Реквізити – це сукупність обов'язкових даних у документі, без яких він не може бути підставою для обліку й не має юридичної сили...

2. Запишіть прізвища, імена та по батькові у формі давального відмінка.

Череднік Дмитрій Леонідович, Шумаков Ігор Валентинович, Сподобна Інна Іванівна, Світлий Олег Миколайович, Очеретна Олена Петрівна, Вишняк Василь Павлович, Довбиш Микола Володимирович, Шеховець Олексій Вікторович, Федів Анатолій Іванович, Сніжко Олег Ілліч, Ріжко Олена Федорівна, Шевченко Олександр Григорович, Засуха Кирило Федоровича, Дейнека Яніна Вадимівна, Чечуга Марина Георгіївна, Кривошия Оксана Василівна.

3. Прочитайте тексти. Знайдіть помилки в оформленні заяв. Запишіть виправлений варіант.

Текст 1

Ректору санітарно-технічного
факультету
Харківського національного
університету
Шиліну В.
студента групи ТХ11
Ковальова О.Л.

заява.

Прошу надати мені матеріальну допомогу, тому що у мене сімейні обставини.

8.03.2018

Підпис

Текст 2

Ректору санітарно-технічного
факультету
Харківського національного
університету
Шиліну Віктору Володимировичу
Студента групи ХТ11
Петрової Аліси Валентинівни

Заява.

Прошу надати мені відпустку, тому що мені не вистачає грошей.

19 січня 2018 р.

Підпис (Петрова А.В.)

4. Напишіть заяву на ім'я декана вашого факультету (одну на вибір):

- 1) на індивідуальний графік навчання;
- 2) на видачу дублікату залікової книжки;
- 3) на переведення на іншу форму навчання;
- 4) на зміну прізвища.

5. Зредагуйте сталі вислови, уживані в тексті автобіографії.

1. Поступити в інститут, зайняти перше місце в олімпіаді, одержати спеціальність управлінську, вступити на курси по менеджменту, навчатися на факультеті економіки і менеджменту на спеціальності, моя сім'я складається з чотирьох чоловіків я, мати, батько, брат, я займаюся менеджментом.

2. В 2008 році я вступив у Харківський Національний Університет будівництва та архітектури, де навчаюся до теперішнього часу.

3. В 2009 році поступив до Харківського національного університету Будівництва і архітектури на економічний факультет, зараз являюся студентом 1 курсу.

4. На протязі 2014 – 2019 вчуся на управлінця в університеті, який закінчив з гарними показниками.

6. Уявіть, що Вам 35 – 40 років. Напишіть автобіографію.

Форма контролю: контрольна робота.

ТЕМА 6 УКРАЇНСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ В ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ

Мета: формування уявлень про термінологічну систему української мови, ознаки терміна, їхні ознаки, вироблення навичок характеризувати терміни з фаху щодо різних характеристик (дефініція, ступінь спеціалізації, походження, спосіб творення), правильно використовувати терміни в професійному спілкуванні.

Основні поняття й терміни: термін, дефініція терміна, ступінь спеціалізації, походження терміна, спосіб творення терміна.

1. Схарактеризуйте запропоновані терміни за схемою:

- 1) дефініція,
- 2) ступінь спеціалізації,
- 3) походження,
- 4) спосіб творення.

Аналог, агрегатний стан, визначник, катод, компонент, кисень стандарт, алгоритм, аналіз, конденсація, масова частка, молекула, нейтрон, основність кислоти, гомогенний, кисень.

2. Запишіть терміни у формі родового відмінка однини.

Ефективність, зв'язок, ефект, керівник, критерій, метод, розподіл, підхід, центр, розчин, перебіг, склад, наслідок, стан, електрод, елемент.

3. Прочитайте текст. Випишіть терміни, схарактеризуйте їх.

ТЕКСТ №1

Періодичний закон хімічних елементів є сучасною основою для вивчення властивостей елементів та їх сполук. Періодичний закон зображують графічно – таблицею, яку називають періодичною системою хімічних елементів. Відкрив періодичний закон Д.І.Менделєєв (1869 р.) і сформулював: властивості простих тіл, а також форми і властивості сполук елементів знаходяться у періодичній залежності від величини атомної ваги елементів. Із розвитком хімічної науки закон уточнили, тому сучасне формулювання Періодичного закону – властивості хімічних елементів та їх сполук перебувають у періодичній залежності від величини заряду ядер їх атомів (порядкового номера або протонного числа). Фізичний зміст Періодичного закону: в атомах елементів із зростанням порядкового номера відбувається збільшення кількості протонів у ядрі й електронів, що обертаються навколо ядра, при цьому періодично повторюється будова зовнішнього енергетичного рівня. Отже, властивості елементів залежать від числа електронів на зовнішньому енергетичному рівні, то й вони періодично повторюються. Періодична таблиця побудована за зростанням порядкових номерів елементів і поділяється на горизонтальні

періоди і вертикальні групи відповідно з тим, що елементи періодично утворюють однотипні форми сполук, мають однакову валентність. Періодична система елементів містить 110 хімічних елементів, тоді як на час відкриття періодичного закону було відомо 63 хімічні елементи. На сьогодні відомо понад 500 різних варіантів зображення періодичної системи.

ТЕКСТ 2

Спільні фізичні властивості металів зумовлені особливим типом зв'язку – металічним, бо частина атома у кристалічній решітці металу іонізована, тому вільні електрони рівномірно розподілені по всьому кристалу (проводять електричний струм, проводять тепло, ковкі, мають металічний блиск). Всі метали при звичайних умовах є твердими речовинами, за винятком ртуті, яка є рідиною. В компактному стані метали володіють характерним металічним блиском, а в подрібненому стані порошки металів мають чорний або темно-сірий колір.

Метали поділяють на легкі (густина до 5,0 г/мл) та важкі (з густиною більше 5,0 г/мл) Найлегший метал – Літій ($\rho = 0,534$ г/мл), а найтяжчий – Осмій, густина якого складає 22,5 г/мл. Всі метали мають добру електропровідність та теплопровідність. Найбільшою електропровідністю володіє Срібло, Мідь, Золото, Алюміній. Метали різняться за твердістю. До м'яких металів належать Натрій, Калій, Індій, та ін.

Найтвердіший метал – Нікель. Метали можна поділити на легкоплавкі та тугоплавкі. До легкоплавких металів можна віднести Цезій, Галій, Калій, Натрій, Олово, Плюмбум. Такі метали, як Залізо, Платина, Хром належать до тугоплавких. Найвищою температурою плавлення володіє Вольфрам ($t_{пл}=3380^{\circ}\text{C}$).

Метали поділяються на чорні та кольорові – всі інші метали. Кольорові метали за різними ознаками поділяють тяжкі (Мідь, Цинк, Плюмбум, Ртуть), легкі (Натрій, Калій, Алюміній, Магній), рідкісні (Літій, Рубідій, Цезій, Берилій та ін.), рідкісно-земельні (Скандій, Ітій, Лантан, лантаноїди), розсіяні (Галій, Індій, Талій, Германій), благородні (Срібло, Золото, Паладій, Платина, Радій, Іридій, Рутеній, Осмій) та радіоактивні (Радій, Торій, Уран, Актиній, актиноїди).

Для металів характерне утворення кристалічних ґраток, у вузлах яких розміщуються переважно йонізовані атоми. Для багатьох металів властивий поліморфізм. Такі метали, як Титан, Цирконій, Скандій, Лантан, Уран мають дві алотропні модифікації, які стійкі за різних температур. Для Олова, Кальцію та Хрому знайдено три модифікації. Манган може існувати в чотирьох, а Плутоній – у шести алотропних видозмінах

Форма контролю: контрольна робота.

ТЕМА 7 НАУКОВИЙ СТИЛЬ І ЙОГО ЗАСОБИ В ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ

Мета: удосконалення знань щодо особливостей тексту наукового стилю, його семантичних і структурних особливостей, формування уявлень про основні етапи роботи над науковою статтею, правила написання й оформлення наукової статті.

Ключові слова: науковий стиль, мовні засоби наукового тексту, структура наукової статті, бібліографія, література і джерела, правила оформлення літератури.

Зверніть увагу!

Тези (від. грец. thesis – «основна думка») – коротко сформульовані положення наукових матеріалів (статей, лекцій, доповідей), які розкривають суть усієї інформації. Частіше під тезами розуміють сформульовані власними словами основні положення наукової роботи. Тези не повинні містити докладних доказів/опису процедур дослідження. Щоб правильно оформити тези, важливо зазначити лише основні ідеї, розмістивши їх у потрібній послідовності.

4. Напишіть тези на один з розділів Концепції державної мовної політики України. Випишіть ключові слова.

РОЗДІЛ II. МОВНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ

Сучасна мовна ситуація в Україні є насамперед результатом тривалої війни проти української мови, української ідентичності та української державності, яку Росія розпочала після 1654 року та яка продовжується і нині у формі мовно-культурної експансії.

Після короткочасного припинення політики асиміляції України внаслідок розпаду Російської імперії у 1917 року її було відновлено комуністичним режимом Радянського Союзу на податку 30-х років ХХ століття.

На відміну від попереднього періоду насильне зросійщення України здійснювалось інтенсивно, планомірно й системно, у незрівнянно ширших масштабах та із застосуванням найжорсткіших і найвитонченіших методів аж до зумисного знищення мільйонів носіїв української мови, систематичного викорінення української національної еліти та державного втручання у внутрішні закони мови з метою її деукраїнізації шляхом позбавлення її самобутності. Водночас об'єктом русифікації стали і національні меншини України. Напередодні Другої світової війни в Україні було зліквідовано мережу культурно-освітніх закладів, що забезпечували потреби національних меншин.

Під час і після війни окремі національні меншини були піддані репресіям і вислані поза межі України...

У роки, що передували розпаду Радянського Союзу, за допомогою жорстких адміністративних і дискримінаційних заходів було асимільовано значну частину українського етносу передусім у великих промислових центрах східної, південної і частково центральної України. В умовах помітного скорочення людності у сільських місцевостях України та агресивного здійснення комуністичним режимом політики злиття народів СРСР в єдиний «радянський народ» мовна асиміляція українців набула загрозливих масштабів.

То ж нинішню мовну ситуацію в Україні слід розглядати як результат незавершеного асиміляційного процесу примусового перетворення україномовної спільноти на російськомовну, що здійснювався з метою цілковито розчинити український етнос в російському і знищити українську Україну.

Процес неухильного витіснення української мови із багатьох сфер життєдіяльності та прогресуюче зменшення носіїв української мови не призупинило навіть надання українській мові статусу державної у 1989 р. і подальше закріплення цього статусу, як одного з елементів конституційного ладу країни, в Конституції незалежної України...

Посилення процесів русифікації України викликано не тільки і не стільки кризою українського села, новими реаліями відкритого суспільства і ринковою конкуренцією, скільки неспроможністю пострадянської влади здійснювати послідовну і системну мовну політику. За минулі роки попередня влада не спромоглася ні схвалити Концепцію державної мовної політики, ні розробити і здійснити ефективної програми мовного планування, ні створити дієвого механізму відродження і підтримки української мови, ні зупинити мовно-культурну експансію Росії чи протидіяти їй. У практичному плані це означало створення сприятливих умов для подальшого утвердження в Україні російської мови за рахунок витіснення з ужитку української.

Нинішній мовний розвиток України і без надання російській мові статусу державної є потенційно небезпечним для майбутнього української мови, а, відповідно, для майбутнього української нації і державної незалежності України...

В зв'язку з тим, що процес витіснення української мови є керованим і набув системного характеру, українська держава має діяти відповідно, вживаючи рішучих заходів підтримки української мови як мови титульної нації і державної мови. Такі заходи не спрямовані проти мовних прав осіб, що належать до національних меншин, вони є лише засобом утвердити українську мову, захистити мовні права українців і зберегти Україну як незалежну державу із своїм самобутнім обличчям. ... Поширення в унітарній державі однієї державної мови є запорукою її політичної стабільності.

Зверніть увагу!

Конспект – це стислий виклад змісту статті чи книжки. Від тез конспект відрізняється тим, що поряд з основними відомостями тексту в ньому коротко наводяться докази цих положень і висновки.

Розрізняють такі види конспектів:

- а) **текстуальний**: основні положення тексту, докази й висновки передаються словами автора, тобто цитатами;
- б) **вільний** – це переказ основного змісту статті своїми словами;
- в) **змішаний** – найчастіше використовуваний вид, при якому вільний переказ змісту поєднується із цитуванням.

7. Запишіть і запам'ятайте основні правила конспектування:

1. Записати прізвище, ім'я, по батькові автора і назву статті чи книги.
2. Визначити основні положення: спочатку головна думка, потім (дуже стисло) докази і приклади.
3. Записи мають бути чіткими, змістовними і лаконічними. Для цього можна використовувати схеми, таблиці.
4. Цитувати треба правильно й точно, зазначаючи сторінку, з якої взято фразу.
5. За потреби можна роботи позначки, які виявляють власне ставлення до того, що законспектовано. Можна використовувати для цього свої умовні позначки, зокрема: а) знак оклику на полях – «дуже добре»; б) знак питання – «здивування, незгода з автором, нерозуміння якоїсь думки».

8. Прочитайте частину розділу посібника «Загальна хімія: навч.-метод. посібник» (2015). Законспекуйте її. Який вид конспекту Ви використали?

ПРАВИЛА ПОВОДЖЕННЯ З РЕАКТИВАМИ

Хімічна речовина, яку використовують для виконання дослідів у лабораторії, називається реактивом. Хімічні реактиви – це речовини, які виготовляються хімічною промисловістю з допустимою кількістю домішок. Для визначення якості таких реактивів використовують спеціальні терміни, що характеризують чистоту речовини (або хімічну класифікацію, чи марку), і за ступенем чистоти реактиви відповідно до стандартів поділяють на: чисті (ч.) з вмістом основних речовин 98 %, чисті для аналізу (ч.д.а.) – вміст основних речовин не менше 99 %, хімічно чисті (х.ч.) – понад 99 % основних речовин і особливо чисті (ос.ч.), які містять близько 100% основних речовин. Кількість домішок у реактиві зменшується від марки чистий до особливо чистий, в якому

вона мінімальна. Хімічні реактиви, які не були спеціально очищені від домішок, класифікують як технічні (техн.).

Для ефективного та якісного виконання дослідів реагенти слід брати у мінімальній кількості. Реактиви, воду та електроенергію слід витратити дбайливо та ощадливо, що зумовлено не лише економією, а й необхідністю запобігати забрудненню зайвими відходами навколишнього середовища. Невитрачені реактиви, чи їх надлишок варто викинути, не можна переносити їх назад у той самий посуд, звідки вони були взяті, щоб уникнути забруднення реактивів. Виняток становлять окремі дорогі реактиви, залишки яких збирають у спеціальний посуд, що перебуває у належному місці під наглядом спеціаліста. Так, розчини, які містять сполуки аргентуму, гідраргірису, плюмбуму, йодид-іони, необхідно зливати в окремий посуд для їх подальшої регенерації.

Реактиви зберігають у закритих корками склянках для запобігання їх забруднення.

Для належного виконання дослідів розчини і тверді речовини беруть у кількостях, вказаних у методичних рекомендаціях.

Тверді реактиви обережно відбирають шпателем, наліті у крапельниці рідкі реактиви відміряють краплями.

Концентровані розчини токсичних речовин, кислот і лугів зберігаються у витяжній шафі, де з ними і працюють під тягою.

Робота з кислотами і лугами

1. Під час роботи з концентрованими кислотами і лугами треба бути дуже обережними і слідкувати, щоб вони не потрапили на шкіру та одяг.

2. При розведенні концентрованої сульфатної кислоти необхідно обережно поступово наливати кислоту у воду, а не навпаки. Це пов'язано з густиною кислоти, значно більшою, ніж у води, а також з виділенням великої кількості тепла у процесі розведення кислоти. Тому при додаванні води до кислоти розчин може розбризкуватися внаслідок нагрівання і потрапляти в очі, на шкіру та одяг, що вкрай небезпечно та небажано.

Робота зі шкідливими та отруйними речовинами

Усі лабораторні досліді та експерименти з речовинами, при взаємодії яких утворюються шкідливі для організму гази або речовини з неприємним запахом, необхідно виконувати у спеціально відведених приміщеннях з посиленою вентиляцією або під витяжною шафою. Категорично забороняється працювати з такими речовинами за робочим столом.

Працюючи зі шкідливими та отруйними речовинами (ціанідами, солями барію, гідраргірису, плюмбуму, арсену, металічною ртуттю, сірководнем тощо) необхідно слідкувати, щоб ці речовини не потрапили в організм через шлунково-кишковий тракт. Саме тому їсти і пити у приміщенні лабораторії категорично заборонено, а після роботи з реактивами необхідно дуже добре вимити руки з милом.

Робота з легкозаймистими речовинами

1. У лабораторії легкозаймисті речовини необхідно зберігати у щільно закритих склянках невеликого об'єму на достатній відстані від вогню або дуже нагрітих електричних приладів (термостатів, електропечей тощо).

2. Виконуючи досліди, пробірки та склянки з легкозаймистими речовинами потрібно тримати пробіркотримачами на достатній віддалі від вогню. По завершенні роботи з такими речовинами спочатку необхідно загасити пальники, а лише потім вимити посуд, у якому вони містилися.

3. Не можна запалювати водень та інші легкозаймисті суміші, попередньо не перевіривши їх на чистоту за допомогою пробірки, особливо, коли отримують водень за допомогою апарату Кіппа.

4. Потрібно обережно користуватися пальниками, позаяк вони є потенційним вогнебезпечним джерелом.

5. Лужні метали обов'язково слід зберігати під шаром гасу. Працювати з лужними металами необхідно в окулярах або спеціальній масці, брати їх (а також тверді луѓи) лише пінцетом або спеціальними щипцями. Після закінчення роботи залишки цих металів потрібно перенести у спеціально відведені для них склянки. Залишки лужних металів і використаний папір ні в якому разі не можна викидати в кошик для паперу або у зливну раковину. Їх потрібно залити спиртом у фарфоровій чашці до повного розчинення.

Робота з речовинами, що утворюють вибухові суміші

1. Необхідно пам'ятати, що деякі гази (водень, сірковуглець, ацетилен, карбон(II) оксид тощо), а також леткі речовини (бензол, спирти, гексан тощо) при випаровуванні утворюють з повітрям (з киснем) вибухові суміші. Щоб їх випари не накопичувалися у приміщенні лабораторії у небезпечних кількостях, працювати з цими речовинами необхідно при справній потужній витяжній вентиляції.

2. Без дозволу та відповідної інструкції викладача забороняється нагрівати, піддавати удару речовини, які утворюють вибухові суміші (хлорати, перхлорати, персульфати тощо).

Правила поведінки при виникненні пожежі в лабораторії

1. Для запобігання пожежі та аварійних ситуацій в лабораторії суворо заборонено користуватися зіпсованими електричними (у тому числі електронагрівальними) приладами і пристроями.

2. При виникненні пожежі в лабораторії необхідно терміново вимкнути всі електричні прилади і припинити подачу газу.

3. Місце пожежі необхідно засипати піском або накрити протипожежною ковдрою і загасити вогонь за допомогою вогнегасника.

4. Якщо з необачності загориться легкозаймиста рідина, для гасіння треба використовувати пісок або вуглекислотний вогнегасник.

5. Застосовувати воду для гасіння пожежі треба обережно, тому що вода в деяких випадках сприяє посиленню пожежі.

Зверніть увагу!

Анотація становить коротку довідку про письмове джерело інформації. До **структури анотації** входить:

- 1) **паспортна частина** (перелік вихідних даних про джерело);
  - паспортна частина анотації книги містить прізвище, ініціали автора, назву роботи, місто видання, видавництво, рік видання, кількість сторінок;
  - паспортна частина анотації журнальної або газетної статті містить прізвище, ініціали автора, назву статті, назву журналу, рік видання, номер журналу, сторінки;
- 2) **власне анотація** (констатуюча частина, у якій коротко передано основний зміст роботи);
- 3) **адресатна частина** (для кого рекомендується й кому буде цікавою робота).

9. Прочитайте анотації на посібники. Чи порушена структура? Виправте за потреби.

АНОТАЦІЯ 1

Загальна хімія: навч.-метод. посіб. для студ. ф-тів природи, спец. ун-тів / П.В. Вакулюк, Л.К. Забава, Н.М. Бабич, А.Ф. Бурбан. – К.: НаУКМА, 2015. – 268 с.

Навчально-методичний посібник рекомендовано для самостійної підготовки до практичних і лабораторних занять з курсу загальної хімії для студентів факультетів природничих спеціальностей університетів. Посібник містить стисло викладений теоретичний матеріал, з курсу загальної хімії, приклади розв'язування типових задач і складання рівнянь хімічних реакцій, контрольні задачі та рівняння, а також методичні рекомендації для виконання лабораторних робіт і лабораторних дослідів з курсу загальної хімії. Додані основні запитання і завдання для самостійної роботи до кожної з тем дають змогу студентам самостійно опрацювати і перевірити набуті знання..

АНОТАЦІЯ 2

Л.В. Іванченко, В.Я. Кожухар, В.В. Брем. Хімія і технологія води: навчальний посібник. – ОДЕСА: «ЕКОЛОГІЯ», 2017.

Навчальний посібник написано відповідно до курсу «Хімія і технологія води» та призначено студентам, які навчаються за спеціальністю «Хімічні технології та інженерія».

В навчальному посібнику наведено властивості природної води, розглянуто призначення, галузь застосування, фізико-хімічна та біологічна

сутність сучасних процесів і технологій оброблення води. Приведено конструктивні особливості головних апаратів та методики їх розрахунків.

10. Напишіть анотацію на посібник, яким Ви користуєтесь найчастіше.

11. Пригадайте, що таке реферат. Заповніть таблицю за зразком пояснення вимог до титульного аркуша.

Структурний компонент реферату	Вимоги до змісту
Титульний аркуш	Титульний аркуш містить такі компоненти: найменування міністерства, якому підпорядкований навчальний заклад (Міністерство освіти і науки України); назву вищого навчального закладу (Харківський національний університет будівництва та архітектури); назву кафедри, де виконана робота; слово РЕФЕРАТ; тему (в лапках з великої літери) (усе посередині). Нижче справа вказують курс, групу, факультет, прізвище, ім'я, по батькові автора (студента). Назва міста й рік вказують внизу посередині.
План	План пишуть...
Вступ	У вступі визнають...
Основна частина	Основна частина містить...
Висновки	У висновках роблять...
Список літератури (джерел)	Список літератури оформлюється...
Додатки	У додатках зазвичай подають...

12. Напишіть реферат на одну з тем:

1. Використання займенників «ти» і пошанного «Ви» в професійному спілкуванні.
2. Особливість побудови телефонної професійної комунікації.
3. Правила використання мобільного телефона у процесі професійного спілкування.

4. Мовленнєвий етикет – основа успішного ділового спілкування.
5. Невербальні засоби спілкування в мовленнєвому етикеті.
6. Комплімент як стандартна етикетна ситуація.
7. Міжкультурне спілкування: особливості мовленнєвого етикету.

13. Схарактеризуйте основні структурні компоненти наукової статті, користуючись таблицею (за зразком):

Вступ	Постановка наукової проблеми, актуальність, значення для розвитку певної галузі науки і практики
Останні дослідження та публікації	...
Формулювання мети	...
Виклад основного матеріалу	...
Висновок	...

14. Прочитайте й запам'ятайте основні загальні правила цитування та покликання на використані джерела.

Під час написання статті автор повинен давати покликання на джерела, матеріали або окремі результати, наведені в тексті.

Якщо використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, беручи до уваги певну думку, яка аналізується або доводиться впродовж всього тексту, то вказують лише номер джерела в списку літератури.

Приклад: Цитата в тексті: «... Інтенсивне проникнення в останній час англійських запозичень в українську мову викликає занепокоєння серед лінгвістів [1]», де 1 – це номер джерела в списку літератури.

Якщо певна думка висвітлена лише на певній сторінці, то в покликанні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке подано покликання.

Приклад: Цитата в тексті: «...незважаючи на пріоритетне значення мовних каналів зв'язку між діловими партнерами, ні в якому разі не можна ігнорувати найбільші канали передачі інформації» [6, с. 23], де 6 – це номер джерела в списку літератури, а 23 – сторінка.

Для підтвердження власних аргументів слід наводити й цитати. Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, оскільки найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором. При цьому кожна цитата обов'язково супроводжується покликанням на джерело з указівкою сторінки, наприклад: [3, с. 47], де 3 – номер джерела в списку літератури, а 47 – цитована сторінка.

15. Напишіть наукову статтю на одну з тем:

1. Особливості мовленнєвої поведінки інженера-хіміка під час доведення думки.
2. Формування власного іміджу інженера-технолога.
3. Мовленнєвий етикет під час проведення наукових конференцій.
4. Державна політика щодо пропагування національної культури та мови.
5. Особливості лексики в текстах хімічного спрямування.
6. Іншомовні слова в текстах хімічного спрямування.
7. Стан розвитку словникарства хімічного спрямування.
8. Стан навчальної літератури хімічного спрямування.
9. Особливості хімічної терміносистеми.
10. Синтаксис текстів хімічного спрямування.

Форма контролю: наукова стаття.

ТЕМА 8 ПЕРЕКЛАД ТЕКСТІВ ФАХОВОГО СПРЯМУВАННЯ

Мета: формування знань щодо особливостей перекладу текстів наукового стилю, удосконалення навичок перекладу мовних штампів і кліше, сталих словосполучень з прийменником *по*, які часто трапляються під час ділового спілкування, словосполучень з активними дієприкметниками теперішнього часу, а також суцільних текстів фахового спрямування.

Ключові слова: переклад, прийменникові конструкції, дієприкметник, текст фахового спрямування.

1. Пригадайте, як перекладаються українською мовою слова *отношение, возможность, соглашение, средство* (рос. *отношение* – укр. відносини, взаємини, стосунки, ставлення, відношення; рос. *возможность* – укр. змога, спромога, спроможність, можливість, спосіб; рос. *соглашение* – укр. порозуміння, згода, угода; рос. *средство* – укр. засіб, спосіб, кошти).

Доберіть правильний відповідник, перекладаючи словосполучення.

Отношение

У нас хорошие отношения	
Я не имею к этому отношения	
Партнерские отношения	
Отношение к студентам	
Отношения между людьми	
Отношения между организациями	
Странное отношение	

Отношения испортились	
-----------------------	--

Возможность

В меру возможности	
Нет возможности	
Получить возможность	
Не имеющий возможности	
Неограниченные возможности	
Маркетинговая возможность	
Это возможно	
Это возможность уехать	

Соглашение

По соглашению с кем	
Предварительное соглашение	
Кредитное соглашение	
Прийти к соглашению	
Составить соглашение	
Подписать соглашение	

Средство

Платежное средство	
Большие средства	
Отсутствие средств	
Средства к жизни	
Средства на издание газеты	
Изыскивать всевозможные средства	
Ликвидные средства	
Оборотные средства	

2. Перекладіть українською мовою, звертаючи особливу увагу на прийменники.

Не явился из-за болезни, благодаря другу успел на поезд, опоздать из-за непогоды, вспомнил о маме, согласно приказу, наперекор судьбе, подъем продолжался в течении двух часов, насчет отпуска поговорим попозже, подарок ко дню рождения, обучать на родном языке, к моему стыду, к вечеру, работать по выходным дням, к началу года, с общего согласия, на худой конец, изо дня в день, готовиться к экзаменам, работа ему по силам, прибегать к хитростям, за ваш счет, со стороны администрации, на протяжении рабочего дня, на этот счет, тетрадь по украинскому языку, по отношению к кому, я к вам по делу, во время беседы, учитель по профессии, идти по берегу, по направлению к городу, по предложению, по истечении срока, по ее зову.

3. Перекладіть українською мовою прийменникові конструкції, запам'ятайте переклад прийменника „по”.

! Прийменник „по” перекладається конструкціями з такими прийменниками:

за	<i>за власним бажанням</i>
з (із, зі)	<i>з ініціативи</i>
на	<i>на пропозицію</i>
для	<i>комісія для складання</i>
після	<i>після повернення</i>
у (в)	<i>у справі</i>
через	<i>через хворобу</i>

! Прийменник „по” вживаємо:

черговий по району, наказ по відділенню, колеги по роботі.

По уши (влюбиться)	
По совести	
По рукам дать	
По данным	
По делам службы	
По дипломатическим каналам	
По доверенности	
По договору	
По домашним обстоятельствам	
По донесениям	
По дороге	
По душе	
По душу	
По желанию	
По железной дороге	
По запросу	
По заключению (врача)	
По злобе	
По имени и отчеству	
По инициативе	
По окончании	
По количеству	
По крайней мере	
По левую сторону	
По личному делу	
По мановению руки	
По мере	
По местам!	
По мнению	
По незнанию	
По ошибке	

По почте	
По преимуществу	
По сей день	
По состоянию на 1 января	
По существу говоря	

4. Прочитайте думку С. Шевчук щодо перекладу дієприкметників: „Активні дієприкметники не стали фактом української мови, це потрібно послідовно відображати під час їх перекладу – подавати власне українські мовні засоби (прикметники, іменники, дієприслівники, дієслова-присудки складних речень), що відповідають російським активним дієприкметникам. А через відсутність у словниках українських відповідників цієї лексики сучасні переклади з російської мови рясніють карикатурними кальками”.

Перекладіть за зразком подані дієприкметники українською мовою. Зробіть власний висновок.

Російські дієприкметники	Українські відповідники
Агитирующий	Агітатор
Бездействующий	Бездіяльний
Адресующий	
Арендующий	
Болеутоляющий	
Взаимоисключающий	
Действующий (закон)	
Жизнеутверждающий	
Заведующий	
Несоответствующий	
Оказывающий влияние	
Последующий	
Поступающий	
Предшествующий	
Рецензирующий	
Служащий	
Торгующий	

5. Перекладіть запропоновані афоризми українською мовою.

1. Самый эффективный способ устранения токсичных отходов – пересмотр классификации нетоксичных отходов («Второе правило охраны среды»).

2. Органическая химия изучает углеродные соединения. Биохимия изучает углеродные соединения, которые ползают (Майк Адамс).

3. В основе всякой изуродованной мысли лежит химически изуродованная молекула.

4. Кто не понимает ничего, кроме химии, тот и ее понимает недостаточно. (Георг Лихтенберг).

5. Жизнь существует во Вселенной лишь потому, что атом углерода обладает некими необычными свойствами (Джеймс Джинс).

6. Плох тот химик, который не интересуется ничем кроме своего предмета (Мэри Шелли).

7. Будучи химиком, Фогель знал, как сделать бомбу. На самом деле большая часть его обучения была посвящена тому, как не сделать её по ошибке (Энди Вейер).

8. Химия словно магия, но не все могут с ней играть!

9. Химия – столь одинокое занятие, что в величайшие моменты никогда нет зрителей (Алаг Брэдли).

10. Химия сама создаёт свой объект. Эта творческая способность, сходная с творческой силой искусства, существенным образом отличает её от естественных и исторических наук (Марселен Бергло).

6. Перекладіть запропоновані тексти.

ТЕКСТ 1

Одним из основных понятий химии и других естественных наук является атом. Этот термин имеет давнее происхождение; он насчитывает уже около 2500 лет. Впервые понятие атома зародилось в Древней Греции, примерно в V в. до н. э. Основоположниками атомистического учения были древнегреческие философы Левкипп и его ученик Демокрит. Именно они выдвинули идею о дискретном строении материи и ввели термин «атом». Демокрит определял атом как наименьшую, далее неделимую, частицу материи.

Учение Демокрита не получило широкого распространения, и в течение большого исторического периода в химии (а во времена средневековья – алхимии) господствовала теория Аристотеля (384 – 322 гг. до н. э.). Согласно учению Аристотеля, основными началами природы являются абстрактные «принципы»: холод, тепло, сухость и влажность, при комбинации которых образуются четыре основных «элемента-стихии»: земля, воздух, огонь и вода.

И только в начале XIX столетия английский ученый Джон Дальтон возвращается к атомам как наименьшим частицам материи и вводит в науку этот термин. Этому предшествовали работы таких замечательных ученых, как Р. Бойль (в книге «Химик-скептик» он нанес сокрушительный удар по представлениям алхимиков), Дж. Пристли и К.В. Шееле (открытие кислорода), Г.Кавендиш (открытие водорода), А.Л. Лавуазье (попытка составить первую таблицу простых веществ), М.В. Ломоносов (основные положения атомно-молекулярного учения, закон сохранения массы), Ж.Л. Пруст (закон постоянства состава) и многие другие.

Открытия в области физики, сделанные в конце XIX – первой трети XX столетий, заставили ученых совершенно иначе смотреть на атомномолекулярное учение. Оказалось, что атом обладает сложным строением и не является наименьшей частицей материи («Общая и неорганическая химия. Курс лекций»).

ТЕКСТ 2

Понятия «кислота» и «основание» сформировались в XVII веке. Однако содержание этих терминов неоднократно пересматривалось. Существует несколько теорий кислот и оснований. Здесь будут рассмотрены только три теории, которые чаще всего используются для объяснения химических процессов.

1. Электролитическая теория. На основании теории электролитической диссоциации (1887), предложенной шведским физико-химиком Сванте Аррениусом (1859 – 1927 гг.), можно дать следующие определения кислотам и основаниям:

Кислоты – электролиты, которые при диссоциации в водных растворах, в качестве катионов дают только катионы водорода и анионы кислотного остатка.

Основания – электролиты, которые при диссоциации в водных растворах в качестве анионов дают только анионы гидроксила и катионы.

2. Протолитическая теория. Датский физико-химик Йоханнес Бренстед (1879 – 1947 гг.) и английский химик Томас Лоури (1874 – 1936 гг.) практически одновременно (1928 – 1929 гг.) предложили протолитическую теорию кислот и оснований, согласно которой кислота – донор катионов водорода. Кислоты могут быть: а) молекулярными, б) катионными, в) анионными. Основание – акцептор катионов водорода.

Основания делятся на а) молекулярные, б) анионные, в) катионные.

Амфотерные вещества (амфолиты) – это вещества, которые являются как донорами, так и акцепторами протонов. Они могут быть заряженными.

Кислоты и основания существуют только как сопряженные пары:

Понятия кислоты в протолитической и электролитической теориях совпадают, однако понятие «основание» охватывает более широкий круг соединений

3. Электронная теория. В 1926 г. американский физико-химик Гилберт Льюис (1875 – 1946 гг.) предложил электронную теорию кислот и оснований. По его теории к кислотам относятся вещества, являющиеся акцепторами электронной пары, а к основаниям – донорами электронной пары. Отличительным признаком этой теории является то, что кислота и основание взаимодействуют друг с другом с образованием связи по донорно-акцепторному механизму («Общая и неорганическая химия. Курс лекций»).

ЛІТЕРАТУРА

1. Архангельська А. М. Українська мова: посібник із розвитку мовлення. Украинский язык: пособие по развитию речи. Посібник / Архангельська А. М., Левченко О. П., Мокієнко В. М. – СПб. : Изд-во «КАРО», 2012. – 336 с.
2. Должикова Т. І. Практиким з лінгвістики тексту / Т. І. Должикова, І. В. Мілева, А. В. Нікітіна. – К. : Ленвіт, 2011. – 246.
3. Загальна хімія: навч.-метод. посіб. для студ. ф-тів природи, спец. ун-тів / П.В. Вакулук, Л.К. Забава, Н.М. Бабич, А.Ф. Бурбан. – К. : НаУКМА, 2015. – 268 с.
4. Іванченко Л.В., Кожухар В.Я., Брем В.В. Хімія і технологія води: навчальний посібник для студентів хімікотехнологічних факультетів вищих навчальних закладів. – Одеса: «ЕКОЛОГІЯ», 2017.
5. Конституція України. – Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30, ст. 141.
6. Коренев Ю.М., Овчаренко В.П. Общая и неорганическая химия. Курс лекций. Часть I. Основные понятия, строение атома, химическая связь. – М.: Школа имени А. Н.Колмогорова, 2000. – 60 с.
7. Коробов А. И. Теоретические основы химической технологии : учебное пособие к лекционному курсу «Экотехнология» / А.И. Коробов. – 2-е изд. – Х. : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2013. – 256 с.
8. Левченко О. П. Науковий стиль: культура мовлення : навч. посіб. / О. П. Левченко. – Л. : Вид-во Львівськ. політехніки. – 2012. – 204 с.
9. Мацько Л. І. Культура української фахової мови / Мацько Л. І., Кравець Л. В. – К. : Академія, 2007. – 360 с.
10. Мілева І. В. Мовленнєвий етикет ділового спілкування : навч.-метод. посіб. / І. В. Мілева. – Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – 85 с.
11. Поляков А. Порівняння мовного законодавства деяких європейських країн та України / Рух захисту української мови. – Режим доступу: <http://zahystmovy.org.ua/movne-zakonodavstvo-deyakyh-yevropejs/>
12. Про Концепцію державної мовної політики. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/161/2010
13. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування : навч. посіб. – 2-ге видання, перероблене і доповнене. – К. : Знання, 2006. – 291 с.
14. Шевчук С. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник / Шевчук С. В., Клименко І. В. – 2-ге вид., виправ. і доповнен. – К. : Алерта, 2011. – 696 с.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
ТЕМА 1. Поняття національної та літературної мови. Види мовних норм.....	4
ТЕМА 2. Основи культури мови. Словники в професійному мовленні.....	7
ТЕМА 3. Основи українського правопису.....	9
ТЕМА 4. Публічний виступ як важливий засіб комунікації переконання.....	15
ТЕМА 5. Ділові папери в професійному спілкуванні.....	18
ТЕМА 6. Українська термінологія в професійному спілкуванні...	21
ТЕМА 7. Науковий стиль і його засоби в професійному спілкуванні.....	23
ТЕМА 8. Переклад текстів фахового спрямування.....	32
Література.....	37

Навчальне видання

Методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» для студентів спеціальності 161 «Хімічні технології та інженерія» / уклад: І. В. Мілева, М. О. Ходаківська – Харків: ХНУБА, 2020. – 38 с.

Укладачі: Ірина Володимирівна Мілева
Марія Олександрівна Ходаківська

Відповідальний за випуск: Т. В. Креч

За редакцією авторів

План 2021, поз. 168

Підп. до друку 25.11.20

Надруковано на ризографі.

Тираж 50 екз.

Ум. друк. арк. 1,9

Зам. № 6378

Папір друк. № 2.

Безкоштовно.

ХНУБА, 61002, Харків, вул. Сумська, 40

Підготовлено та надруковано РВВ
Харківського національного університету
будівництва та архітектури